

# OŽIVLJANJE PODOB TONETA KRALJA



POKLON LIKOVNEMU UMETNIKU  
TONETU KRALJU  
OB. 50. OBLETNICI SMRTI

\* 23. avgust 1900, Zagorica, Dobrepolje

† 9. september 1975, Ljubljana



# UVODNIK

## OZIVLJANJE PODOB TONETA KRALJA

Tone Kralj je izrazita umetniška osebnost, vsestranski, izviren ustvarjalec: slikar, kipar, grafik, ilustrator, stavbenik in avtor z izjemnim opusom stenskih poslikav v številnih cerkvah tostran in onstran meje med Slovenijo in Italijo.

Šolal se je v Ljubljani in se izpopolnjeval v Pragi, na Dunaju, v Parizu, Benetkah in Rimu.

Zavest o pomenu njegovega umetniškega delovanja se je spričo številnih razstav in študijskih pregledov utrdila šele v zadnjih desetletjih, sicer je bilo njegovo delo doma podcenjeno ali celo prezrto, v tujini pa je obveljal za glasnika umetnosti in okolja, ki ga je s svojim delom bogatil.

Enaindvajsetleten je v premski cerkvi sv. Helene ustvaril veličasten, programski, ekspresionistični cikel s svetniškimi in svetopisemskimi postavami, sredi 20-ih let so sledila vabila v Volče na Tolminskem in nato na Kras (Avber, Tomaj), kjer je nastala vrsta prefinjenih novostvarnostno oblikovno dognanih, mojstrskih kompozicij. V zgodnjih 30-ih letih so sledile stenske poslikave v duhu tedaj aktualnega neorealizma (Višarje, Pevma), pred vojno in med njo je postalo njegovo slikarstvo izrazito družbeno kritično z odkrito obsodbo in zavračanjem vsakršne totalitarne vladavine, tudi še v 50-ih letih, na sivi polovici železne zavese.

S sakralnimi poslikavami v obdobju do konca 60-ih let se kaže Kralj kot mojster obvladovanja velikih figuralnih kompozicij v razponu od epsko dramatičnih prizorov do globoko poduhovljenih podob posameznih figur ali pripovednih ciklusov.

Vpetost Toneta Kralja v dogajanje na Primorskem tako presega časovne in prostorske danosti, da je vse bolj navzoč med nami.

Dr. Igor Kranjc



Notranjost cerkve sv. Nikolaja, Avber



Tone Kralj: Sv. Nikolaj ter sv. Ciril in Metod

# CERKEV SV. NIKOLAJA AVBER

Cerkev sv. Nikolaja v Avberju je poznobaročna stavba. S svojim edinstvenim zvonikom čebulaste oblike velja za arhitekturno posebnost na Krasu. Zgrajena in posvečena je bila 1634. Prvič je cerkev omenjena že leta 1450. S svojo mogočno lego na kraški vzpetini je skozi stoletja središče duhovnega in kulturnega življenja Avberja in okoliških vasi.

Notranjost cerkve krasi izjemno kvalitetno kiparsko okrasje in poslikave Toneta Kralja iz let 1927 in 1928. Poslikave prikazujejo svetnike, ki simbolizirajo slovenstvo in vero: sv. Nikolaja, sv. Cirila in Metoda, sv. Luka, ki slika Marijo ter prizore sv. Janeza Krstnika, Jezusa Kristusa, sv. Antona Puščavnika, sv. Jakoba starejšega in Matere Božje. Kralj je v likih mojstrsko združil nabožno vsebino z narodnim ponosom. Prepoznamo tudi prikrit portret Mussolinija kot Pilata, ki ga je upodobil z vednostjo takratnega župnika Virgilija Ščeka.

Kraljev slog je v tej cerkvi stiliziran in strog, z jasno obrisno risbo in jasno perspektivo pri upodabljanju prostora. Barvna paleta je razširjena in živahnejša, barve so bolj svetle in pastelne. Barve povezane z novo stvarnostjo, so zaživele v odtenkih, od rjavkastih, rdečkastih, do rumenega okra. Prizori so zamišljeni enostavno, brez kaosa, v minimalistični maniri. Pri slikanju prizorov je Kralj uporabil arhitekturne danosti cerkve in tja vključil podobe.

Umetniška govorica poslikav je jasna, močna in globoko sporočilna. Po oceni umetnostnega zgodovinarja dr. Franceta Steleta, je Kralj prav v Avberju ustvaril eno najlepših stvaritev svojega opusa.

SPREGOVORIL JE SIMON PETER IN REKEL TI SI KRISTUS SIN ZIVGA BOGA

Tone Kralj: Napis pod sliko na koru



Tone Kralj: Sv. Luka sliká devico Marijo z Jezusom v naročju



Mesto odstranjene Kraljeve poslikave na koru, ki je, zaradi slabega stanja strehe konservirana.



Zunanost cerkve sv. Nikolaja v Avberju



Tone Kralj: Sveta družina (levo) in sv. Janez Krstnik (desno)



Tone Kralj: Dobri pastir

# CERKEV SV. DANIJELA DORNBERK

Prva cerkev je stala na istem mestu že v 13. stoletju, pozneje je bila večkrat prezidana. Današnja stavba združuje renesančne, baročne in sodobnejše elemente. V 17. stoletju je dobila novo zasnovo, v 18. stoletju jo je poškodoval požar, v 20. stoletju pa so ji prizidali sodoben del z umetniško opremo.

Tone Kralj je leta 1969 v cerkvi poslikal obok pod starim pevskim korom z angelskimi glavicami. Angeli na obokih pod korom so postavljeni v deltoid. V vsakem je zlat križ, okrog njega pa štiri angelske glave z razprtimi krili. Poslikal je tudi ladijski obok, vendar so poslikave delno uničili med gradnjo prizidka.



Tone Kralj: Angelske glave

Ustvarjal je tudi v kapeli pod cerkvijo. Z dvema slikama na lesenitnih ploščah je pričaral pristen prizor vračanje Jezusa, Marije in Jožefa iz templja in podobo dobrega pastirja. Dobri pastir je ikonografska podoba Jezusa sredi črede ovac z jagnjetom v naročju. Kralj je interpretiral Kristusa kot voditelja in zaščitnika trpečega ljudstva ter simbol njegove ljubezni do ljudi. Pozornost na sliki pritegnejo Kristusove rane- stigme kot dokaz Kristusovega trpljenja in svetniški sij zlate barve. V poslikavi svete družine iz templja pa Kralj povezuje biblijsko zgodbo s pomenom družinske tradicije in verske modrosti.



Tone Kralj: Vračanje Jezusa, Marije in Jožefa iz templja

V svojih poslikavah je Kralj uporabljal paleto močnih kontrastov: globoke rdeče, modre in bele, ki izrazno poudarjajo svetniški karakter in krščansko vsebino.

# CERKEV SV. PETRA IN PAVLA TOMAJ

Župnijska cerkev sv. Petra in Pavla stoji na najvišji točki griča Tabor. Prva znana omemba cerkve je v listini tomajskega plebana v latinščini z datumom 23. september 1272. Današnja župnijska cerkev sv. Petra in Pavla je bila zgrajena med letoma 1637 in 1640 v poznogotskem stilu. Notranjost cerkve je poslikal Tone Kralj v letih 1928 in 1930. Pri delu mu je pomagala njegova žena Mara Jeraj Kralj, prva slovenska šolana keramičarka, slikarka, ilustratorka in kiparka.

Poslikave v tomajski župnijski cerkvi prikazujejo biblijske zgodbe: pridigo sv. Pavla (zbor svečenikov, ki je takrat deloval ilegalno), rešitev sv. Petra iz ječe, zadnja večerja, sveto družino in nevernega Tomaža. Pritegne izrazito subtilna poslikava slovenske družine pri večerni molitvi rožnega venca, ki prikazuje trpljenje slovenskega naroda pod fašizmom. Na slavoloku nad prezbiterijem sta simbolično predstavljeni vnebohod in Marijino vnebovzetje.

Zavetnika cerkve, svetega Petra in Pavla je Kralj postavil v prezbiterij in ju naslikal na monumentalni način. Prikazana sta kot simbol sprave in narodne zavesti.



Tone Kralj: Marija in Jezus (nad vhodom v cerkev sv. Petra in Pavla, Tomaj)



Notranjost cerkve sv. Petra in Pavla, Tomaj



Tone Kralj; Evangelista z angeli (strop prezbiterja)

Prizori so izčiščeni. Nepotrebnih in nepomembnih elementov ni, število oseb je minimalno, prav tako skoraj ni predmetov v poslikavah. Figure so vedno stilizirane, vendar formalno jasnejše. Kolorit je umirjen in toplih barv; prevladujejo rjavkasti odtenki, čeprav je Kralj mestoma slikal tudi z rdečo barvo, ki ima simboliko žrtve in upora, modra barva pa predstavlja upanje in duhovnost. Prizori so polni tihega in močnega sporočila slovenstva v času fašističnega pritiska.



Tone Kralj: Slovenska družina



Tone Kralj: Triptih Srca Jezusovega nad oltarjem (cerkev Srca Jezusovega, Vrtojba)

# CERKEV SRCA JEZUSOVEGA VRTOJBA

Župnijska cerkev Srca Jezusovega je bila zgrajena v letih 1924 in 1925, v neogotskem slogu. Nadomestila je štiri različne cerkvene objekte porušene v 1. svetovni vojni in zato postavljena v središče Vrtojbe. Kraljeve slike so izvirna obogatitev cerkve Srca Jezusovega. Med nastajanjem poslikav je prihajalo tudi do posegov v arhitekturo in sicer z namenom ustvariti boljše pogoje za slike. Poslikave so nastajale od leta 1954 do 1957.

Ob vstopu v cerkev nam pogled zastane na največji sliki - triptihu Srca Jezusovega v apsidi nad oltarjem. Osrednji motiv je Jezusovo srce kot vir milosti in duha. Prihaja na oblakih, obdanih z angeli in je simbol Božje ljubezni in odrešenja. V niši leve in desne stranske ladje sta sliki Srce Marijino in Križani. Pod korom, v krstilnici, so še tri slike: Jezus, ki razpošlje apostole, Sv. Ciril in Metod, Sv. Mohor in Fortunat. Križev pot je bil naslikan leta 1955 in je postavljen v levo in desno stransko ladjo. V cerkveniveži sta Kraljevi sliki Izgubljeni sin in Dobri pastir. Cerkev je celostno dekorirana.

Tudi v tej cerkvi je Tone Kralj izrazil svoje aktualno politično razmišljanje. Preko poslikave Pod križanim je lucidno razdelil življenje na dobro in slabo, s prepoznanimi liki nekaterih slavnih osebnosti. Vsebinsko se je prilagodil aktualnim družbeno-političnim temam.

Upodobitve so obarvane v barvnem ravnotežju, s poudarki rdeče barve. K jasni razporeditvi prizorišča pripomore premišljena uporaba svetlobe in senc.



Tone Kralj: Srce Marijino (cerkev Srca Jezusovega, Vrtojba)



Tone Kralj: Križani (cerkev Srca Jezusovega, Vrtojba)

# CERKEV SV. SILVESTRA SEMPAS

Župnijska cerkev sv. Silvestra v Šempasu stoji na temeljih srednjeveške predhodnice, ki so jo leta 1780 delno porušili. Ohranili so le stari prezbiterij, v katerem je danes zakristija in zvonik. Na mestu stare cerkve so po načrtih arhitekta Micheleja Bona leta 1792 zgradili novo in veliko večjo cerkev, ki je tipičen primer baroka z elementi klasicizma.

Delo Toneta Kralja se nahaja v niši desnega stranskega oltarja iz leta 1954. Kraljeva roka je prepoznavna v stiliziranih linijah, čvrsti barvni zasnovi in monumentalnem občutku prostora. Čeprav omejena na manjši del oltarja, Kraljeva interpretacija nosi njegovo značilno estetsko moč. Uporabljal je simbolno paleto barv angelov: modro in belo. Pogosto je z barvo in svetlobo ustvarjal duhovno napetost med svetim in zemeljskim, kar lahko zaznamo tudi tu.

Kraljeva navzočnost v Šempasu je morda skromna po površini, a zato nič manj umetnostno dragocena.



Tone Kralj: Angelske glave na stranskem oltarju



Tone Kralj: Izgubljeni sin (levo) in Usmiljeni Samarijan (desno) na stranskem oltarju



Tone Kralj: Darovanje v templju

# CERKEV SV. PETRA

## ILIRSKA BISTRICA

Prva datacija župnijske cerkve sv. Petra sega v srednji vek v gotskem slogu. V 17. stoletju je bila barokizirana. Najstarejša letnica 1646 je na portalu zakristije. Cerkev so med leti 1953 in 1961 predelali po načrtih arhitekta Janeza Valentinčiča, notranjost pa je delno preuredil in v celoti poslikal Tone Kralj.

Tone Kralj je v cerkvi sv. Petra v letih 1954 in 1955 v celoti poslikal strop in stene prezbiterija ter stene ladje in naslikal slike stranskih oltarjev. Poslikave vključujejo prizor sv. Petra na čolnu, Kristusa, ki umiva noge apostolom in Kristusov prikaz apostolom v prezbiteriju. V stranskih oltarjih v ladji sta sliki Brezmadežne in sv. Stanislava Kostke. V desni kapeli so prizori orodja Kristusovega mučeništva, Usmiljeni Samarijan in Izgubljeni sin. V levi kapeli je slika Darovanje v templju.

Kralj je z nizanjem detajlov želel prikazati resničnost in simboliko ter tako vzpostaviti večplastno branje slike.

V cerkvi sv. Petra ni za njegov slog tipičnih negativnih figur, temveč je prisotno duhovno sporočilo in upanje slovenskega naroda. Barve so živahne in poudarjajo izrazno sporočilnost biblijskih zgodb.

Kraljevo delo v Ilirski Bistrici ostaja tiha priča vere, umetnosti in upornega duha časa, ki še danes nagovarja vernike in obiskovalce.



Prezbiterij cerkve sv. Petra, Ilirska Bistrica



Tone Kralj: Kristus umiva noge apostolom



Tone Kralj: Jezusov prikaz apostolom



Tone Kralj: Jezus pomiri vihar



Tone Kralj: Jezus med bolniki in potrebnimi pomoči



Tone Kralj: Križev pot, 9. postaja

# CERKEV SV. JURIJA

## ILIRSKA BISTRICA

Podružnična cerkev sv. Jurija stoji v mestnem jedru Ilirske Bistrice od leta 1752. Med temeljito prenovo ob koncu 19. stoletja so dodali zvonik. Cerkev krasijo bogato izrezljani baročni oltarji iz leta 1686, ki so bili preneseni iz starejšega objekta.

Cerkev sv. Jurija se ponaša s slikami Toneta Kralja na lesenitnih ploščah. Prizori v lunetah ladje cerkve prikazujejo biblijske zgodbe resnice in življenja: Obuditev Lazarja, Jezus pomiri vihar, Jezus blagoslavlja otroke ter Jezus med bolniki in potrebnimi pomoči.

Posebnost cerkve sv. Jurija je križev pot, ki ga je Kralj naslikal na steklo z značilnimi šesterokotnimi tablicami v ladji cerkve. Prežet je s simboliko trpeče narodne skupnosti.

Slog poslikav temelji na monumentalnem realizmu, kristalni liniji in simbolični prepoznavnosti slovenskih vrednot. Na poslikavah se izrazito pojavlja trobojnica - rdeča, modra, bela kot barvna simbolika krvi, duhovnosti, vstajenja in svetosti. V nasprotju z nekaterimi njegovimi prejšnjimi politično navdahnjenimi cikli so poslikave v tej cerkvi tihe, duhovne in kulturno pomenske.

S svojimi poslikavami je Kralj tudi v cerkvi sv. Jurija ustvarjal dialog med svetopisemskimi liki in lokalno zgodovino.

# VIRI IN LITERATURA

Benčina, M. (2010). *Tone Kralj in poslikave cerkva na slovenskem Primorskem* [Diplomsko delo]. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.

Cencič, M. (2013). *Življenje na Krasu v preteklosti*. Šempeter: samozaložba.

Mara Kralj. (21. 7. 2025). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. [https://sl.wikipedia.org/wiki/Mara\\_Kralj](https://sl.wikipedia.org/wiki/Mara_Kralj)

Pelikan, E. (2016). *Tone Kralj in prostor meje*. Cankarjeva založba.

Stele, F. (1960). *Umetnost v Primorju*. Slovenska Matica.

Vidmar, L. (2004). *Leksikon cerkva na Slovenskem* (2. izd.). Mohorjeva družba.

---

## **Skupaj prispevajmo k zaščiti poslikav slikarja Toneta Kralja!**

Prispevki bodo namenjeni obnovi strehe cerkve  
sv. Nikolaja v Avberju.

**DONIRAJ!**



Publikacija je izšla v okviru obeležitve 50. obletnice smrti slovenskega likovnega umetnika Toneta Kralja, ob kulturno-glasbenem dogodku: Oživljanje podob Toneta Kralja, 7. septembra 2025, ki je potekal v Avberju in Tomaju.

**Dogodek je organizirala Župnija Tomaj, Kulturno društvo Srečko Kosovel Tomaj, Kulturno razvojno društvo VENČEK v sodelovanju s Krajevno skupnostjo Avber.**

Dogodek sta pri izvedbi strokovno podprla Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Nova Gorica in Zveza pevskih zborov Primorske.



**Izdajo publikacije so finančno podprli:**



*Kolofon:* Oživljanje podob Toneta Kralja

Publikacijo je pripravilo in izdalo Kulturno razvojno društvo VENČEK.

Besedilo je strokovno pregledala: Minka Osojnik, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Nova Gorica.

Lektura: Prevajalska agencija Julija, d.o.o..

Fotografije: Arhiv Kulturno razvojnega društva VENČEK, Arhiv Župnije Ilirska Bistrica (avtor: Simon Avsec).

Leto izida in natisa publikacije: 2025.

Tiskarna: DIGIPRINT d.o.o..

Število natisnjenih izvodov: 300.





Tone Kralj: Sv. Luka slika Marijo (cerkev sv. Nikolaja, Avber)



Dutovlje 66, 6221 Dutovlje



[www.zgodbeskrasa.si](http://www.zgodbeskrasa.si)



[drustvo.vencek@gmail.com](mailto:drustvo.vencek@gmail.com)

